

Sonja Træen Høpfner

Traume- og migrasjonsperspektiver på vold i flyktningfamilier

Perspectives from trauma and migration on
family related violence in refugee families

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Joachim Vogt Isaksen
Mai 2023

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sonja Træen Høpfner

Traume- og migrasjonsperspektiver på vold i flyktningfamilier

Perspectives from trauma and migration on family related violence in refugee families

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Joachim Vogt Isaksen
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Det er godt kjent at eksponering for krigshandlinger kan ha konsekvenser i form av traumereaksjoner eller mere alvorlige psykiske lidelser. Samtidig kan familier som har flyktet fra krig eller forfølgelse møte en rekke stressfaktorer ved bosetting i et vestlig land. Det sentrale spørsmål for denne oppgaven er på hvilken måte vold i flyktningfamilier kan forstås i lyset av disse. En del av bakgrunnen for å stille dette spørsmål er at kulturbegreper gjerne brukes for å forklare forskjeller og barrierer for samarbeide med minoriteter i barnevernet. Kulturkompetanse er sentralt i arbeidet med minoriteter, men et overfokus kan lukke dørene for andre tolkninger og løsninger for minoritetsfamilier. Utgangspunktet er derfor å se på mulige årsaker til vold som er spesifikke for flyktningfamilier og som ligger utenfor tolkninger knyttet til kultur og minoriteter generelt. Der vil bli reflektert over mulige risiko- og beskyttelsesfaktorer for vold i flyktningfamilier som videre tas inn i en diskusjon angående vurderinger av flyktningfamilier i barnevernet. Avslutningsvis gis det forslag til fokusområder i hjelpetiltak som kan bygge opp familiens resiliens.

Abstract

It's well known that human exposure to armed conflict may have severe consequences like trauma-related reactions and mental illness. Refugee families who have migrated from war or prosecution will also be faced with a series of stress related challenges when resettling in a western country. The key question of this thesis is what way we can understand family related violence in relation to trauma and migration. The background for asking this question is that culture-related explanations often are used to explain challenges in the cooperation with minorities in the child welfare services. Cultural sensitivity is essential when working with refugees but an overfocus can have the result of overlooking other explanations and understandings of the families challenges. This will lead to a reflection that in the light of trauma and migration presents a number of risk and protective factors related to family related violence in refugee families. It will further be discussed how this knowledge can be used in the child welfare services to identify challenges and build resilience in the families.

Innholdsfortegnelse

Innledning	3
Del 1 Traumer og migrasjonsstress i flyktningfamilier	4
1.1 Traumereaksjoner i et utviklingspsykologisk perspektiv	4
1.2 Tilknytningsteori	6
1.3 Resiliens	7
1.4 Utfordringer i flyktningfamiliene ved bosetting i vesten	9
1.5 Fysisk avstraffelse og vold	11
1.6 Utfordringer i barnevernets vurderinger av flyktningfamilier	11
Del 2 Vold i flyktningfamilier: risiko- og beskyttelsesfaktorer	12
2.1 Risikofaktorer	12
2.2 Beskyttelsesfaktorer	16
2.3 Barnevernets tolkning av barnets og familiens utfordringer	17
Del 3 Barnevernsarbeide med flyktningfamilier	19
3.1 Familien som «anker»	20
Konklusjon	22
Referanseliste	24

Innledning

Millioner av mennesker lever i dag i eksil i vesten, 244.660 av dem i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2022). Etter 2. verdenskrig (Winnicot, 1956), og mere tidsnære kriger og katastrofer (Dyregrov, 2010) har forskning beskrevet hvordan eksponering for krigshandlinger kan ha innvirkning på barns utvikling og forventninger til livet i etterkant. Krigene i Midtøsten på 2000-tallet og senest krigen i Ukraina har medført store flyktningstrømmer til Europa og til Norge. Mange flyktninger har opplevelser fra krig, vold, tortur og avstraffelse. Familier som flykter kan ved ankomst og bosetting i et vertsland oppleve å ha traumereaksjoner og noen vil utvikle mere alvorlige psykiske lidelser. Samtidig kan familiene møte utfordringer og stress rundt asylprosesser, arbeidsledighet, atskillelse eller tap av familiemedlemmer samt stress ved sosial og kulturell tilpasning (Lien et al., 2019). Krigene i Midtøsten på 2000-tallet og senest krigen i Ukraina har medført store flyktningstrømmer til Europa og til Norge. Denne oppgaven vil gjennom forskning og litteratur undersøke hvilke sammenhenger der kan være mellom eksponering for krig, migrasjonsstress og høyt konfliktnivå i flyktningfamiliene.

Det har vært oppmerksomhet rundt behovet for en mere kultursensitiv tilnærming til etniske minoriteter i de offentlige tjenestene rundt barn, unge og deres familier (Eide & Rugkåsa, 2015). Det viser en anerkjennelse av at man ikke har vært god nok til å møte familiene på nøytralt grunnlag samt en vilje til å forstå hvordan nødvendig og riktig hjelp kan finnes på tvers av kulturer. Denne oppgaven tar utgangspunkt i at der i barnevernssammenheng også kan være andre perspektiver enn kultursensitivitet som er særlig for flyktningfamilier. To perspektiver vil være sentralt for oppgaven: det ene er å undersøke hvilke konsekvenser det kan ha for familiene å ha vært eksponert for krigshandlinger og det andre vil være på stressfaktorer ved migrasjonsprosessene i vertslandet. Selv om denne gjennomgangen ikke vil ta for seg kultursensitivitet er formålet med å trekke ut traume- og migrasjonsperspektivene å gjøre det mulig å skille dem fra kulturelle faktorer i en barnevernsfaglig vurdering. Det er klart at disse påvirker hverandre og ikke kan ses isolert, men samtidig har barnevernsarbeidere beskrevet at de ønsker mere viten om det som er spesifikt for flyktninger som ikke handler om kultur (Berg & Paulsen, 2021). Med dette som bakteppe vil oppgaven arbeide med følgende problemstilling:

På hvilken måte kan barnevernet forstå vold i flyktningfamilier sett i et traume- og migrasjonsperspektiv.

For å trekke oppgaven inn i et kjerneområde for barnevernsarbeide vil fokus være på forhold innen traumer og migrasjon som kan resultere i høyt konfliktnivå i flyktningfamiliene. Høyt konfliktnivå i familier kan føre til vold (Kvello, 2019) og derfor vil oppgaven basere seg på å reflektere over hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer som kan være relevante for vold i flyktningfamilier. Refleksjonene vil bygge på kunnskap om traumer og migrasjonsstress, samt relevant forskning på vold i flyktningfamilier. Med grunnlag i risiko- og beskyttelsesfaktorene vil oppgaven etterfølgende diskutere hvordan disse kan brukes i barnevernsfaglige vurderinger og hjelpetiltak. Utgangspunktet for denne oppgaven er å se på mulige årsaker til vold som er spesifikke for flyktningfamilier og som ligger utenfor tolkninger knyttet til kultur og minoriteter generelt, men på et område vil oppgaven likevel ha et delt kulturperspektiv da det ikke lar seg forklare uten. Det omhandler aspekter rundt kulturtilpasning som vel å merke ikke handler om bestemte kulturer, men om de følelsesmessige konsekvenser av å omstille seg til en annen kultur.

Del 1 Traumer og migrasjonsstress i flyktningfamilier

1.1 Traumereaksjoner i et utviklingspsykologisk perspektiv

Når en familie har bosatt seg i Norge og barna begynner å vise utfordrende atferd kan det være barnevernet som må vurdere familiens utfordringer. Noen traumereaksjoner vil først vise seg for omverdenen lang tid etter de traumatiske hendelsene (Dyregrov, 2010). Det er viktig for barnevernsarbeideren å kjenne til hvordan reaksjonene kan se ut for å minske risikoen for å forveksle dem med reaksjoner på mishandling eller omsorgssvikt. Riktig tolkning er også grunnlaget for å kunne tilby barnet og familien nyttig hjelp og ikke bidra til mere stress for familien.

Utviklingspsykologien har lært oss at det ikke er likegyldig om barn er 1, 7 eller 13 år når de opplever vold eller omsorgssvikt (Tetzchner, 2020). På samme vis har barns alder betydning for hvilke reaksjoner de vil ha på eksponering for krigshandlinger og hvilke konsekvenser det

vil ha for det enkelte barns utvikling. Utvikling er individuell og både nevrologiske og miljømessige faktorer spiller inn på hvordan et barn vil reagere på ulike påkjenninger fra omgivelsene. Heller ikke alle barn opplever traumereaksjoner etter potensielt traumatiserende hendelser. Eksponering for krigshandlinger over tid er likevel en av de påkjenningene som gir størst sannsynlighet for traumereaksjoner eller posttraumatiske stresslidelser (Blindheim, 2012).

Små barn

De minste barn opp til omkring 6 år er spesielt sårbare for eksponering for krig, ødeleggelser og de omveltninger i livet deres det medfører. Utviklingsmessig er de på et kognitivt nivå der de vil ha vansker med å ta andres perspektiv og kan derfor feilaktig tro at det som har skjedd er deres skyld. Forklaringer fra omverdenen er ofte for kompliserte til at det gir mening for dem og de kan derfor lage deres egne fantasier og historier om det som har skjedd. Det er en grunnleggende forvirrende situasjon for barna som blant annet kan gi alvorlige søvnvansker. Barna kan også ha opplevd store tap som de ikke kjenner årsaken til og oppleve angst i forbindelse med atskillelse fra sine omsorgspersoner. Av samme grunn kan de oppleves som «klengete» fordi de nekter å forlate omsorgspersonen (Joshi & O'Donnel, 2003).

Barneskolealder

Litt eldre barn i barneskolealder kan, i motsetning til de små barn, godt se andre perspektiver og gi forklaring på det som skjer rundt dem. Spørsmål om skyld vil fortsatt være der, men mindre framtrødende. Forvirring og angst er også sentrale for denne aldersgruppen og de kan reagere med regresjon hvor de oppfører seg som mye yngre enn de egentlig er. Atferden vil avta i takt med at barnet blir mere trygt, men det kan virke veldig bekymrende på foreldre og andre der har med barnet å gjøre. Reaksjonene vil vise seg for alvor på skolen i form av hyperaktivitet, konsentrasjonsvansker eller aggressiv atferd (Joshi & O'Donnel, 2003).

Tenåringene

På dette alderstrinn har barna gjerne mange tanker rundt moral, etikk og religion. De søker mening med tilværelsen akkurat som andre ungdommer, men har samtidig en tendens til å holde sine følelser og reaksjoner inne i seg, som gjør dem mere sårbare for depresjoner. Tenåringene kan streve med å kontrollere angst og det kan komme til uttrykk gjennom å være «oversosial» og gi uttrykk for at alt er greit. En annen gruppe vil reagere med å oppsøke

liv/død-situasjoner som farlig bilkjøring, ekstremsport eller kriminalitet (Joshi & O'Donnel, 2003).

Felles for alle barna er at de vil være opptatt av hvordan foreldrene håndterer krisen og kan gjerne speile foreldrenes reaksjoner. Hvis foreldrene var rolige og hadde mulighet til å beskytte barna både fysisk og psykisk under de traumatiske hendelsene vil der være noe mindre risiko for at barna får alvorlige etterreaksjoner (Dyregrov, 2010).

1.2 Tilknytningsteori

Teorier om tilknytning er i de fleste tilfelle en del av vurderingen i barnevernssaker. Det man ønsker å si noe om når tilknytningen beskrives er i hovedsak det emosjonelle bånd mellom barn og omsorgsgiver. Teoriene er en del av utviklingspsykologien som et viktig element av barns utvikling i en forståelse av at barn utvikler seg i relasjon til andre, særlig de nærmeste omsorgsgivere (Tetzchner, 2020). Innen barnevern er man gjerne opptatt av *utviklingsstøttende tilknytning* og det påpekes at dette bør være et tungtveiende aspekt om samspillet mellom barn og foreldre, over tid, er tilstrekkelig (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Grunntankene i tilknytningsteori er at samspillet mellom barn og foreldre, eller en annen nær omsorgsperson, ligger grunnlaget for hvordan barn lærer emosjonsregulering og for hvilke forventninger de vil ha til relasjoner generelt. Forenklet sagt kan vi si at barn med *trygg tilknytning* har omsorgspersoner som er tilgjengelige og forutsigbare, og som møter dem med forståelse og aksept (Bunkholdt & Kvaran, 2015). De fleste barn som får hjelp til emosjonsregulering, det kan være ved trøst, vil etter hvert bli gode til å regulere følelser på egen hånd. Samtidig vil de følelsene eller uttrykk som barna blir møtt med av omsorgspersonene være de følelser som barna lærer seg at relasjoner generelt inneholder. Den trygge relasjonen til omsorgspersonen blir en «trygg base» for barnet hvorfra det kan utforske verden (Powell et al., 2015).

Barn med *utrygg, ambivalent tilknytning* har ofte møtt utfordringer med å «bli sett» av omsorgspersonene. De vil typisk bruke alle midler de har for å skaffe seg oppmerksomhet, det kan være voldsomt sinne, gråt eller provokasjoner. Omsorgspersonene trenger ikke å være uten hverken reguleringsstøtte eller tilknytning, men de vil ofte være ustabile og streve med måter å uttrykke deres omsorg. To andre grupper av *utrygg tilknytning* er kategorisert, den ene, *engstelig/unnvikende*, er barn som virker distanserte og underspiller egne behov og følelser. Deres strategi for å skape trygghet har blitt å ta avstand. Den siste gruppen av *utrygg*

tilknytning som vi kaller *desorganisert* har ingen strategier for trygghet og speiler ofte et kaos hos omsorgspersonen. Det kan være omsorgspersoner som selv har opplevd vold og overgrep, og som er ustabile, truende og ikke tilgjengelige følelsesmessig. Den grunnleggende tilknytningen blir etablert i de tidligste barneårene, opp til omkring fireårs alderen, men den vil være fleksibel og kan fortsatt endre seg over tid (Bunkholdt & Kvaran, 2015).

I henhold til sinne, og også sinne som kan utvikle seg til vold, er det mulig å skille mellom det som er en del av tilknytningen og det som har karakter av gjengjeldelse. Et barn kan bli sint ved atskillelse fra omsorgspersonen og omsorgspersonen kan bli sint hvis barnet gjør noe som er veldig farlig. Det setter i gang en *tilknytningsatferd* å bli sint – barnet vil søke til omsorgspersonen og avslutte det farlige, men hvis sinnet blir for overveldende og får karakter av gjengjeldelse eller avstraffelse kan barna reagere med hat og utrygg tilknytning (Tetzchner, 2020). Det er også verdt å påpeke at sammenhengen mellom omsorgspersonenes atferd og tilknytningen ikke sier noe om årsaken. Her er der flere variabler som spiller inn, gjerne samtidig. Omsorgspersonens atferd kan ha å gjøre med deres omsorgsevner, men kulturelle forhold, formålet med oppdragelsen, sosialt stress samt omfanget av omsorgsoppgavene kan ha innvirkning på atferden. Hertil kommer barnas temperament og eventuelle utfordringer som gjør omsorgen ekstra krevende også virker inn på omsorgspersonens atferd. På denne måten vil barnet også selv påvirke sitt eget omsorgssystemet (Tetzchner, 2015).

Hvis vi anskuer tilknytning fra en annen vinkel kan vi også se på tilknytning som *tilpasning*. I vår verden anser vi *trygg tilknytning* som det beste og sunneste for barna, men hvis barna vokser opp i en annen kontekst som krever andre egenskaper av individet for et godt liv eller overlevelse da vil barneomsorgen trolig tilpasse seg (Tetzchner, 2020). Formålet med foreldrenes atferd vil da være å forberede barna på den verden de engang skal stå på egne ben i. Dette har betydning fordi vi lett kan la egne holdninger virke inn på hva vi oppfatter som et «sunt» menneske, og i relasjon til flyktningbarn, fordi mange kan være vokst opp i en kontekst som er ganske annerledes enn i Norge.

1.3 Resiliens

Begrepet «resiliens» er tatt inn i norsk ordbruk direkte oversatt fra det engelske ordet «resilience». Skulle man ha brukt et norsk begrep ville ord som motstandskraft eller mestring være godt beskrivende. Når vi bruker begrepet resiliens er det likevel mere enn å beskrive en

motstandskraft, vi beskriver heller et innbyrdes forhold mellom personlige egenskaper og miljøfaktorer. Personlige egenskaper dekker over både utviklingsstadier, neuropsykologi, fysiologi, temperament og tillærte egenskaper, og miljøfaktorer henviser stort sett til de sosiale systemer personen beveger seg i, men i nyere tid har man også begynt å legge vekt på krig og fattigdom (Borge, 2018), og klimaforandringer vil trolig også få større oppmerksomhet framover. Resiliens er ikke en statisk faktor hverken ved en person eller i et miljø, men en faktor som utvikler seg i et samspill mellom de to og som kan komme og gå. For å beskrive resiliens i en spesifikk situasjon bruker man gjerne å kategorisere de personlige- og miljømessige faktorene som risiko- og beskyttelsesfaktorer. Risikofaktorene beskriver forhold som gjør personen sårbar for det man undersøker og beskyttelse beskriver det som gir motstandskraft (Borge, 2018).

For denne gjennomgangen vil det være for omfattende å gå gjennom samtlige faktorer for risiko og beskyttelse som kan tillegges barn, foreldre eller miljø. I sammenheng med flyktningfamilier kan vi si noe generelt om resiliens for familier i konfliktområder. Risiko og beskyttelse i familier handler først og fremst om familiedynamikk og hvordan ulike forhold påvirker denne. Tilknytningen som er beskrevet i forrige avsnitt er en del av denne, men også andre forhold spiller inn. Det kan være forhold som hvordan familien løser konflikter, oppdragerstil og grensesetting samt kulturelle tilpasninger eller somatiske helseutfordringer. Dertil kommer forhold som påvirker familien uten ifra som lokalmiljøet, storfamilie og nettverk, skole samt større samfunnsforhold. At barn kan ha risiko for å utvikle psykiske problemer når mor er deprimert kan ikke ses på som en årsak-virkning sammenheng. Det er de prosessene som depresjonen aktiverer som leder til virkninger. Hvis foreldrene til eksempel har en oppdragerstil som er harmonisk med barnets temperament kan barna unngå negative påvirkninger av depresjonen (Borge, 2018). Det samme gjelder for familier som oppholder seg i områder i verden med et høyt konfliktnivå. De fleste er enige om at mengden av traumatiserende opplevelser er bestemmende for hvor mye resiliens familien vil ha når de skal etablere seg i et vertsland. Likevel er det langt fra alle som utvikler psykiske problemer eller store familiekonflikter på grunn av disse opplevelsene (Opaas & Varvin, 2015).

Når vi beskriver risiko- og beskyttelsesfaktorer er det med grunnlag i statistikk, spørreskjema og intervjuer som forskning har hatt grunnlag nok til å vurdere vil være gjeldende for en bestemt gruppe. Likevel er det kunnskap som gjelder på gruppenivå og altså ikke direkte overførbart til enkeltsituasjoner (Christiansen & Kojan, 2016). Det er ikke ment for å kunne

lage sjekklister der man kan gjøre opp et regnskap, men et hjelpemiddel for å innhente relevant informasjon og se sammenhenger mellom ulike betingelser i barnas liv.

1.4 Utfordringer i flyktningfamiliene ved bosetting i vesten

Traumer etter krig

For å kunne si noe om hvilke utfordringer flyktningfamilier kan ha under og etter de har søkt om asyl i et vestlig land som Norge, vil det være sentralt å se på foreldrenes psykiske helse som konsekvens av både traumatiske opplevelser før opphold i vertslandet og utfordringene ved bosetting. Vi vet at foreldrenes psykiske helse har mye å si for hele familiens fungering og for barneomsorgen (Kvello, 2019).

Det er ikke slik at alle flyktninger som har opplevd traumatiserende hendelser vil utvikle en psykisk lidelse, men der vil være en økt risiko (Varvin & Lien, 2019). Innen psykopatologien er posttraumatiske stresslidelser, angstlidelser og depresjon beskrevet som de vanligste følgene. Dette er alle lidelser som har utgangspunkt i følelsesmessige forstyrrelser. For posttraumatiske stresslidelser er det følelsesmessige reaksjoner som kan komme lenge etter en traumatiserende hendelse og depresjon er kjennetegnet ved overdreven fokusering på de negative aspektene ved seg selv og ved livet. Dette er lidelser som helt kan overta personens liv og utfordrer ikke bare den enkelte, men også resten av familien (Håkonsen, 2020).

PTSD, angst og depresjon kan ta mye av foreldrenes oppmerksomhet og kan derfor bli distansert til barna. Foreldre med angst eller depresjon kan også gjøre dem noe mere kontrollerende og mindre sensitive overfor barna. Distansen kan for alle aldersgrupper av barna virke inn på tilknytningen da foreldrene ikke i like stor grad responderer på barnas initiativ til kontakt (Kvello, 2019). Spesielt for flyktningfamilier er det verdt å nevne at foreldre med depresjon kan reagere ekstra negativt hvis barna også viser mange negative emosjoner. Som beskrevet i avsnittet over kan barna selv ha krevende traumereaksjoner, og foreldrene med en psykisk lidelse kan ha uhensiktsmessige strategier for å regulere de krevende barna. Depresjon vil dessuten ofte gjøre forelderen mere sliten, irritabel og tilbaketrukket. Da barns utvikling alltid vil skje i relasjon til andre og da særlig omsorgspersonene vil det ha stor betydning om den psykisk syke er alene med omsorgen eller om de har en partner eller støttende nettverk (Kvello, 2019).

Migrasjonsstress

Begrepet *migrasjonsstress* henviser til forhold som inntreffer etter familien har søkt asyl i vertslandet og stress brukes i den betydning at det omhandler spesifikke forhold som skaper en følelse av trussel eller noe uoverkommelig for den enkelte (Dettlaff & Earner, 2012). Generelt vil mange sikkert tenke at en restitusjonsprosess setter i gang med det samme flyktninger bosetter seg i et trygt vestlig land. Forskning viser derimot at det stress som oppstår nettopp som følge av utfordringer ved bosetting forverrer effektene av traumer fra opprinnelseslandet (Gleeson et al., 2020, s. 2). Migrasjonsstress kan også ha innvirkning på nivået av konflikter i familien hvilket vil bli beskrevet nærmere i neste avsnitt. Her kommer en kort gjennomgang av noen tema innen migrasjonsstress.

Det er flere hovedtema innen migrasjonsstress, felles for de fleste er at de representerer aspekter av sosial og formell inkludering i det nye samfunn. Disse vil være påvirket av et samspill mellom forhold ved den enkelte og forhold i samfunnet. En hovedfaktor som viser seg å være utslagsgivende for utvikling av psykiske lidelser er *migrasjonsstatus* som henviser både til lange og krevende asylprosesser, men også til en tilværelse i «midlertidighet» der den enkelte eller familien ikke vet om de kommer til å få status som flyktning eller ikke (Gleeson et al., 2020). På tross av at det blir innvilget asyl og vedkommende har vært bosatt en årrekke er det likevel sjeldent at der utvikles et godt sosialt nettverk. Et støttende nettverk kan ellers fungere som en støtte i møte med det nye samfunnet og for å skape seg en ny og positiv identitet. Derimot er mange ensomme og bruker mye tid på å bekymre seg for familie og venner i opprinnelseslandet (Opaas, 2019).

Mye stress oppstår på grunn av språkvansker og usikkerhet både i forhold til kompliserte velferdssystemer, men også i forhold til normer og verdier i det nye samfunn. Det skaper stress og usikkerhet ikke å vite hva en kan forvente av andre og hva der forventes av en (Timshel et al., 2017). Begrepet akkulturasjon kan også knyttes hertil og beskriver en sosialisering eller tilpasning inn i en annen kultur. I den kulturelle sosialiseringprosessen vil den enkelte kunne føle på tapet av egen kultur og status. Det kan komme av langvarig arbeidsledighet, som er assosiert med depresjon (Gleeson et al., 2020) eller av at roller i familien endrer seg. I en familie kan det være mødrene som får nye muligheter til å utdanne seg eller delta i arbeidslivet og barna som først lærer seg språket og blir kjent med normer i det nye samfunn, mens fedrene kanskje før har vært den primære forsørger (Timshel et al., 2017).

1.5 Fysisk avstraffelse og vold

Fysisk avstraffelse betegnes i dag oftere som «oppdragervold». Språkbruken kan ha endret seg i takt med større innvandring og det faktum at fysisk avstraffelse er vanlig i mange andre land. Undersøkelser i land der oppdragervold ikke er straffbart viser likevel flere skiller mellom hvem som aktivt bruker det. Oppdragervold viser seg oftere hos mødre i familier der fedrene er fraværende eller deltar lite i barneoppdragelsen og hos fedre som opplever mye stress (Kvello, 2019). For både mødre og fedre er der høyere forekomst blant de som selv har erfart omsorgssvikt eller mishandling i egen barndom. Andelen av foreldre som bruker vold er også større hos de som har andre stressfaktorer rundt seg som et samfunnsmessig eller sosialt utenforskap. Uansett forhold som kan påvirke foreldrene så henger oppdragervold for de fleste tett sammen med regulering av barna. I familier med høyt konfliktnivå har man funnet at omkring 25 prosent opplever vold i familien. Psykisk lidelse hos foreldrene er likedan et forhold som kan predikere vold i familien og også voldelighet mellom søsken eller partnervold gir økt risiko (Kvello, 2019).

1.6 utfordringer i barnevernets vurderinger av flyktningfamilier

Kulturbegreper brukes gjerne for å forklare forskjeller og barrierer for samarbeide med minoriteter i barnevernet (Berg & Paulsen, 2021). Kulturkompetanse er sentralt i arbeidet med minoriteter, men et overfokus kan lukke dørene for andre tolkninger og løsninger for minoritetsfamilier. Det snakkes ofte om «oppdragervold» innenfor det flerkulturelle barnevernet hvor det vises til at fysisk avstraffelse i store deler av verden ses på som nødvendig i en god barneoppdragelse. I Norge er det ulovlig å bruke vold og vi kan aldri akseptere bruk av vold i barneoppdragelse, men det er samtidig viktig at vi ikke overreagerer og ser på mild oppdragervold som et uttrykk for mishandling.

Omsorgsvurderinger i barnevernet baserer seg på barnevernansattes faglige skjønn som bygger på opplysninger innhentet fra samarbeidsinstanser, samtaler med familiemedlemmer og observasjoner. Grunntanken bak vurderingen er at problemene i familien kan identifiseres og at det finnes hjelpetiltak som familien kan ha nytte av (Langsrud et al., 2019).

Barnevernsarbeideren vil lete etter det som er faktum og mye tyder på at dette til dels vil være konstruert gjennom en fortolkningsramme som bygger på egne oppfatninger og erfaringer

(Bunktholdt & Kvaran, 166). Vurderingen vil endre seg ut ifra hvilke opplysninger som hentes inn, hvordan de vektlegges og tolkes. I en sosialkonstruktivistisk forståelse av en omsorgsvurdering kan vi si at den i høy grad vil bygge på en rekke kulturelle og verdimeslige betingelser som er konstruert i vår sosiale kontekst. Backe-Hansen beskriver en rekke *kognitive fallgruver* i beslutningsprosessene i en barnevernssak. Tydelig informasjon kan vektlegges mere enn utydelig, det kan være førstegangsinntrykk, forutinntatte forestillinger eller et ønske om å skape mening og orden i informasjonen (Backe-Hansen, 2004). Der vil være normer for hvilken informasjon man henter inn, ikke bare hvordan informasjonen tolkes. Når det gjelder flyktningfamiliene er dette en gruppe som de fleste vil ha færre personlige erfaringer med og som det synes vanskeligere for oss å passe inn i vanlige forklaringsrammer (Berg & Paulsen, 2021).

Del 2 Vold i flyktningfamilier: risiko- og beskyttelsesfaktorer

Forrige avsnitt har beskrevet traumereaksjoner og migrasjonsstress samt forhold rundt tilknytning og vold i familier. Basert på disse vil dette avsnitt gi et bud på hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til traumer og migrasjon som kan gjelde særlig for utviklingen av vold i flyktningfamilier.

2.1 Risikofaktorer

Traumereaksjoner i familien

Det er beskrevet i forrige avsnitt at både barn og foreldre kan ha traumer etter krig og flukt. Det kan være akutte stressreaksjoner som kan vare over tid og virke inn på familien eller det kan være uttrykk for en psykisk lidelse.

Barnas traumereaksjoner er ikke beskrevet som en risikofaktor i forskningsartikler som er samlet inn her. Benytter vi likevel den kunnskap vi har om hvordan barn påvirker sitt eget omsorgssystem (Tetzschner, 2020) og samtidig ser på de traumereaksjoner barna kan ha (Joshi & O'Donnell, 2003), er det rimelig å anta at også barnas traumeopplevelser i opprinnelseslandet har betydning for omsorgen i vertslandet. Traumereaksjonene barna kan vise vil kreve omsorg og oppfølging langt ut over det som er vanlig barneomsorg. En

risikofaktor som omtales for barn generelt når det gjelder mishandling eller omsorgssvikt er om barnet har en nevrologisk forstyrrelse, funksjonsnedsettelse eller atferdsvansker vil det gi økt risiko (Kvello, 2019).

Ser vi på foreldrene og de reaksjoner som kan komme, særlig hvis de utvikler seg til en psykisk lidelse, er der grunn til å tro at dette kan være medvirkende til utvikling av vold i familien. Beskrivelsene av hvordan psykisk lidelse kan gi økt risiko for vold i familien (Kvello, 2019) understøtter dette. To studier av vold i flyktningfamilier (LeBrun et al., 2015) konkluderer at foreldrenes traumeopplevelser i opprinnelseslandet og foreldrenes emosjonelle utfordringer i vertslandet er risikofaktorer. Mødre har også beskrevet hvordan manglende bearbeiding av traumer fra krig høyst sannsynlig var grunnen til at deres partnere ble voldelige i hjemmet (Timshel et al., 2017).

Psykiske lidelser hos foreldrene vil også øke risikoen for at barna utvikler psykiske eller sosiale vansker. Særlig foreldrenes dårligere evne til å oppfatte seg selv og andre gjør psykisk lidelse til en risikofaktor da foreldrenes mulighet til å skjerme barna blir lav (Kvello, 2019).

Som tidligere beskrevet er resiliens en kombinasjon av ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer. I relasjon til flyktningfamilier er det mulig at både barn og foreldre vil ha en rekke reaksjoner som vil påvirke hverandre. En studie trekker spesielt fram interaksjonen mellom foreldrenes traumereaksjoner som PTSD og barnas dårlige emosjonelle tilknytning og traumereaksjoner. Den voldelige atferd utvikler seg i familien som en interaksjon mellom disse to faktorene. Den innbyrdes påvirkning som familiemedlemmene kan ha på hverandre kan i tillegg være med til å opprettholde symptomene på PTSD og depresjon (Timshel et al., 2017). På denne måten blir vold i familien et selvbekreftende system og et eksempel på hvordan det ofte er et samspill mellom ulike risikofaktorer som gjør utfallet.

Tilknytning

Tilknytning handler om det emosjonelle bånd mellom barn og foreldre. På lik linje med andre barn vil en utrygg tilknytning også for flyktningbarn ha en sammenheng med omsorgssvikt eller vold (Kvello, 2019). Generelt kan vi si at utrygg tilknytning må være en konsekvens av fraværende eller lite støtte i emosjonsregulering. Barn med utrygg tilknytning vil ha foreldre som ikke er tilstrekkelig emosjonelt tilgjengelige, er ustabile eller truende (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Samtidig er det beskrevet hvordan oppdragervold ofte brukes i det øyemed å regulere barna (Kvello, 2019). Det dårligere emosjonelle båndet og foreldrenes dårligere evne til å regulere barna må antas å kunne gi økt risiko for at foreldrene bruker oppdragervold.

Det kommer også frem at eksponering for krigshandlinger for både voksne og barn kan ha en negativ innvirkning på tilknytningen. Brudd i emosjonelle bånd og interaksjon mellom barn og foreldre kan være alvorlig skadet forårsaket av at foreldre kan bli mindre emosjonelt tilgjengelige for barna i en lenger varende krisesituasjon. Foreldrene kan da miste den indre representasjon av tilknytningsmønstret og derved oppleve vansker med å støtte barnet emosjonelt (Almquist & Broberg, 2003).

Hvis vi anskuer tilknytning som tilpasning (Tetzchner, 2020) er det verd å reflektere over om barnas utrygge tilknytning sier noe om egenskapene ved foreldrene eller om tilpasninger til et miljø. Foreldrene kan ha tilpasset sin oppdragelse til en ny virkelighet som følge av krig eller forfølgelse. Mødre har beskrevet hvordan krig har endret deres vanlige sosiale standarder for beskyttelse av barna. Som konsekvens av dette kan barna også ha opplevd et brudd i tilliten til foreldrene som beskyttende (Timshel et al., 2017). Dette vil trolig påvirke barnets tilknytning negativt da nettopp beskyttelse er et av fundamentene for trygg tilknytning.

Familiestruktur

Ofte vil det være barna i familien som lærer både nytt språk og ny kultur å kjenne først, og blir da raskere deltakere i det nye samfunnet. Barna kan være de som må oversette og fortelle hva som er vanlig i det nye land. Foreldrenes rolle og autoritet utfordres og de kan miste «kontrollen» over barna eller ty til enda strengere og hard oppdragelse (Timshel et al., 2017). Foreldrenes autoritet devalueres, og oppdragervold kan i den sammenhengen ses på som et forsøk på å få tilbake autoritet og «kontroll» i familien. Som beskrevet i avsnittet om migrasjonsstress kan også rollene mellom mødre og fedre endre seg mye. Mødrene kan oppleve å få nye muligheter og høyere status enn de hadde før migrasjonen, mens fedrene kan oppleve det omvendte. Fedrene kan ha vært den primære forsørger og mange opplever arbeidsledighet i det nye land og denne endringen av kjønnsrollene har vist seg å kunne forutsi vold i familien (Timshel et al., 2017).

Migrasjonsstatus

Midlertidigheten og usikkerheten forbundet med en asylprosess som i noen tilfeller kan strekker seg over flere år gir grunnlag for å sette fokus på dette som en vesentlig stressfaktor for familiene som kan påvirke foreldrenes omsorgsevne negativt. Migrasjonsstatus ser ut til å være en av de viktigste risikofaktorene for flyktningfamilier (LeBrun et al., 2015). Det kan skyldes at migrasjonsstatus ikke bare har et psykologisk aspekt, men også har praktiske

konsekvenser som adgang til informasjon, helse, bolig og andre velferdsytelser. Hvis foreldrene har opplevd traumatiske hendelser vil og derved står i risiko for å utvikle en psykisk lidelse vil stresset ved en lang migrasjonsprosess øke denne risiko og dermed også risikoen for vold i familien.

Tilpasning til samfunn og kultur

Som beskrevet i forrige avsnitt kan utfordringer ved bosetting i det nye samfunn forverre effektene av traumer fra opprinnelseslandet (Gleeson et al., 2020). Der er altså en sterk sammenheng mellom de to risikofaktorene. Samtidig med at stress ved tilpasningen kan forverre traumer kan det også reflekteres over om traumer gjør tilpasningen vanskeligere. De to kan bli et selvforsterkende system der forelderen i verste fall blir stående fast i både traumereaksjoner og sterkt utenforskap. Vi vet at både psykisk lidelse hos en forelder og sosialt eller samfunnsmessig utenforskap er risikofaktorer for vold i familien (Kvelling, 2019). Flere studier peker nettopp på tilpasningen som en tungtveiende risikofaktor (Timshel et al., 2017). Forvirring, usikkerhet og også redsel ved ikke å kjenne til normer, verdier og lover i vertslandet trekkes frem som risikofaktorer (LeBrun et al., 2015), men det har betydning hvor lenge familien har oppholdt seg i vertslandet. Det ses tendenser til at familier som har oppholdt seg kort tid i vertslandet er disponert for å mishandle barna mere alvorlig enn familier som har oppholdt seg lengre tid (Timshel et al., 2017). Dette kan ha en sammenheng med at nyankomne flyktningfamiliene opplever et høyere stressnivå i forhold til migrasjon og har mindre kjennskap til normer, regler og lover i vertslandet.

Økonomiske utfordringer nevnes i flere studier som en alvorlig stressfaktor for flyktningfamiliene som påvirker barneomsorgen negativt (LeBrun et al., 2015). Dette har til dels sammenheng med endringene i familierollene som er beskrevet som en egen risikofaktor, men det kan også ha sammenheng med hvilken status og økonomisk situasjon familien hadde før migrasjon. En lav sosioøkonomisk status er i flere studier relatert til vold i familien. Det gjelder også for andre grupper av familier i barnevernet, men det spesielle for flyktningfamilier er at det har en sammenheng med deres sosioøkonomiske status i opprinnelseslandet (Timshel et al., 2017). Studier beskriver hvordan sosioøkonomisk status gjerne ses i sammenheng med flere av de andre risikofaktorer som er beskrevet her. Det vil forverre virkningene av både migrasjonsstress, traumatiske opplevelser fra opprinnelseslandet og tapet av familieroller (Timshel et al., 2017).

Et siste område som det henvises til er at tilpasningen kan føre til et tap av egen kultur og at oppdragervold kan være en respons på dette. Foreldre kan bli overopptatt av å bevare en fysisk oppdragerkultur, bli overbeskyttende eller overdrevet restriktive. Til eksempel viste en studie av somaliske kvinner at vold i familien økte med kvinnenens kulturtilpasning (Timshel et al., 2017).

2.2 Beskyttelsesfaktorer

Der er bemerkelsesverdig få beskrivelser av beskyttelsesfaktorer sett i lyset av hvor mange risikofaktorer studier har beskrevet. Resiliens i familiene kan ikke vurderes ut ifra fravær av risikofaktorer, det er helt nødvendig også å beskrive de ulike beskyttelsesfaktorene.

Positive mestringsstrategier

Der er god grunn til å tro at en trygg tilknytning hos barn og foreldre er en viktig beskyttelsesfaktor også for flyktningfamilier. Det vil bekrefte at familien er et støttende system i møtet med utfordringer knyttet til både traumer og bosetting i det nye land. Til eksempel er det beskrevet hvordan en oppdragerstil som er harmonisk med barnets temperament kan motvirke at barnet får negative påvirkninger av forelderens depresjon (Borge, 2018). Foreldre som har gode strategier for å møte de traumereaksjoner barn kan ha må antas å være en beskyttende faktor. Forskning legger vekt på at familien er sentral i forhold til emosjonsregulering og at dette kan være en buffer i forhold til traumereaksjoner og vold i familien (Timshel et al., 2017).

Utdanning

Det er beskrevet hvordan usikkerhet rundt normer, verdier og lover i det nye land er en vesentlig stressfaktor (Timshel et al., 2017). Foreldrenes utdanning fra opprinnelseslandet kan her være en motvirkende faktor, da det kan gi dem noe bedre forutsetninger for å sette seg inn i et nytt samfunn og et nytt system. Forskning understøtter dette og trekker fram utdanningsnivå som en beskyttende faktor (LeBrun et al., 2015).

Sosialt nettverk

Et støttende nettverk kan fungere som en støtte i møte med det nye samfunnet. Det kan argumenteres for at nettverket vil kunne gjøre det lettere å skape ny identitet for familien og de enkelt familiemedlemmer som harmonerer med det nye samfunn og samtidig ivaretar en kulturell bakgrunn. Et positivt nettverk kan også hjelpe til å forstå nye systemer og på hvilken måte en kan delta i dem. En canadisk forskningssammenstilling har vist at det virker beskyttende om familien bor i et område med flere migranter og flere ulike etnisiteter (LeBrun et al., 2015).

Autonomi

Begrepet «autonomi» henviser til muligheten til å kunne treffe egne valg og en følelse av å være i kontroll over sitt eget liv. Beskrivelsene av migrasjonsstress henviser til stressfaktorer som i høy grad er knyttet til forhold som familiene selv har lite kontroll over (LeBrun et al., 2015). Det kan være migrasjonsstatus, bosituasjon eller arbeidsledighet. En svensk studie som har intervjuet familier på et asylsenter kom fram til at når fedrene hadde mere autonomi hadde det en positiv effekt på deres psykiske helse (Hedstrom et al., 2021).

Familieroller

Noen familier vil finne mye positivt ved de nye familierollene som kan komme ved bosetting i et vestlig land. Beskrivelsene av hvordan familiene ofte vil ha et lite nettverk gjør at de i høyere grad må finne støtte i hverandre. Familier har beskrevet hvordan de har funnet mere sammen som familie da de har hatt mulighet til å tilbringe mere tid sammen etter migrasjonen og studien konkluderer også med at den tid familien bruker sammen virker som en beskyttende faktor. Flere fedre beskriver i samme studie hvordan de fant det positivt å kunne bruke mere tid med sine barn og delta mere i omsorgen for dem (Hedstrom et al., 2021).

2.3 Barnevernets tolkning av barnets og familiens utfordringer

Dette avsnitt vil diskutere hvilke utfordringer barnevernsarbeideren kan møte i vurderingen av resiliens i flyktningfamilier, med utgangspunkt i traumer og migrasjon.

En barnevernsfaglig vurdering vil alltid, som tidligere beskrevet basere seg på de opplysninger saksbehandler har om familien og der vil være normer for hvilken informasjon

som hentes inn (Langsrud et al., 2019). Sett i lyset av dette og med de risiko- og beskyttelsesfaktorer for vold i flyktningfamilier som her er lagt fram kan det argumenteres for at det vil være nødvendig å reflektere over hvilken informasjon man velger å samle inn og hvordan den bør vektlegges. Vi ser at traumatiserende hendelser kan ha konsekvenser for både barn og voksne selv lang tid i etterkant. De minste barn er mest sårbare for eksponering for krig og det kan ha betydning for hvordan de utvikler seg (Joshi & O'Donnel, 2003). Det vil derfor, uansett alder på barna, være nødvendig å få informasjon om i hvilken grad de har vært eksponert for krigshandlinger gjennom oppveksten samt om det er noe familien har snakket sammen om. Det ble beskrevet hvordan barna kan ha vansker med å forstå sammenhengen i de opplevelser de har hatt og skylde på seg selv eller lage egne fortellinger om det som har skjedd (Joshi & O'Donnel, 2003). Tanker om dette må antas å kunne påvirke barna i deres utvikling, selvforståelse og atferd. Dette er informasjon som barnevernsarbeideren må ha fra familien selv, men hvis det er vanskelig da er det mulig å undersøke situasjonen i opprinnelseslandet på flukttidspunktet og de fluktveier som familien har brukt. At saksbehandler setter seg inn i de viktigste aspektene ved krig eller forfølgelse i opprinnelseslandet, og situasjonen der nå, vil trolig også vise en respekt og anerkjennelse av familiens bakgrunn og historie.

Informasjon om asylprosessen som kan ha bidratt til mye stress på et sårbart tidspunkt for familien (Gleeson et al., 2020) er også særlig relevant å innhente. For migrasjonsstress er det verd å legge merke til begrepet «autonomi» (Hedstrom et al., 2021) som er beskrevet som en beskyttelsesfaktor og som beskriver i hvor høy grad familien føler, og reelt er, i kontroll over egen hverdag og framtid. Dette samler en del av utfordringene ved de forskjellige aspekter av migrasjonsstress og kan være et relevant område å vurdere sammen med familien.

Et ønske om å bringe mening og orden inn i situasjonen kan gjøre at en vektlegger den informasjon som enklere lar seg tolke inn i vanlige rammer (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Her kan det til eksempel være relevant å vurdere tilknytning ut ifra de forutsetninger familien har hatt i opprinnelseslandet der de som helhet kan ha levd lenge i en kontekst med mye frykt og stress. Barna kan ha opplevd nære familiemedlemmer bli borte uten å kunne forklare det og derfor være over det vanlige opptatt av å ha omsorgspersonene i syne. «Klengete» barn tolkes gjerne inn i en forståelse av utrygg tilknytning (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Ettersom metodene for tolkning av tilknytningen er utviklet innen en vestlignormativ kontekst uten eksponering for krig er spørsmålet en kan stille da om tilknytningen kan vurderes på samme

grunnlag som en ville vurdere andre familier? Kan atferden til barna ha å gjøre med andre forhold enn egenskaper ved foreldrene?

Også andre av traumereaksjonene etter eksponering for krig ligner på de reaksjoner barn som lever i alvorlig omsorgssvikt kan ha. Det gjelder reaksjoner som alvorlige søvnvansker, angst, konsentrasjonsvansker, aggressivitet og andre atferdsproblemer samt depresjoner og søking etter risikofylte situasjoner for tenåringene (Joshi & O'Donnel, 2003). En skal ikke se bort ifra at det kan være både omsorgssvikt og vold i familien, men en bør også ta med et traumeperspektiv i vurderingen. Eksemplene på risiko- og beskyttelsesfaktorer for vold i flyktningfamilier viser nettopp at traumereaksjoner både for barn og foreldre kan gjøre familien mere disponert for å utvikle konflikter og vold. Det er et selvbekreftende system og derfor er det relevant å se disse to i sammenheng.

Risikofaktorene beskriver hvordan tilpasning til kultur og samfunn kan være medvirkende til utviklingen av vold i familien. Det er iøynefallende at studier har vist at risiko kan øke i takt med at foreldrene tilpasser seg det nye samfunn (Timshel et al., 2017), som en måte å bevare litt av egen kultur. Det er mulig å tenke seg at flere saksbehandlere i utgangspunktet vil vurdere at risiko for oppdragervold vil synke i takt med at familien tilpasser seg bedre. Motsatt har forskning også vist at bedre informasjon om normer, verdier og regler senker en del av stresset ved migrasjon (Timshel et al., 2017) samt at familiene kunne bruke mere tid sammen i det nye samfunn var en beskyttende faktor (Hedstrom et al., 2021). Tilpasning er altså ikke ensbetydende med at risiko for vold i familien øker. Her kan det kanskje være relevant å vurdere familiens «autonomi» som kan si noe om familien opplever tilpasningen som assimilerende eller som en inkluderingsprosess der de selv er aktive deltakere og med på å sette premissene for tilpasningen.

Del 3 Barnevernsarbeide med flyktningfamilier

Gjennomgangen til nå har beskrevet hvilke konsekvenser det kan ha for den enkelte og for familien å ha vært eksponert for krig samt stressfaktorene familien kan oppleve etter migrasjon ved bosetting i et nyt land. Vurderingen av familien skal være grunnlaget for den hjelp de kan få gjennom barnevernstjenestene (Christiansen & Kojan, 2016). Følgende vil ikke være en beskrivelse av konkrete hjelpetiltak, men en diskusjon av hvilke fokusområder hjelpen kan ha.

Utvikling av psykiske lidelser, arbeidsledighet og flere av områdene innen migrasjonsstress vil i utgangspunktet være fagområder for andre instanser, mens familiens samspill og relasjoner er kjerneområder for barnevernsarbeidet.

3.1 Familien som «anker»

Familier som har flyktet fra krig eller forfølgelse har levd i lang tid under forhold der de har måtte mobilisere deres yteevne, samhold og motstand langt ut over det vanlige. I utgangspunktet kan vi si at familiene har mobilisert resiliens for å kunne flykte (Varvin & Lien, 2019) og vi kan anta at de fleste av flyktningfamiliene er familier med en høy grad av motstandskraft. Et godt utgangspunkt for å arbeide med familiene kan også være å ha fokus på nettopp familiens resiliens. Det er tidligere beskrevet at resiliens først og fremst handler om familiedynamikk (Borge, 2018), eller familiens evne og muligheter til å støtte den enkelte. Resiliens er likedan påvirket av forhold innad i familien som forhold rundt eller utenfor familien. Disse er beskrevet som risiko- og beskyttelsesfaktorer i forrige avsnitt. Her kan det nevnes tilknytning som beskrivelse av kvaliteten på de emosjonelle bånd mellom familiemedlemmene (Kvello, 2019) og familiestrukturen, eller hvilke roller familiemedlemmene har. Også familiens mestringsstrategier som både kan være hvordan de håndterer konflikter, men også kvaliteten av den tid de bruker sammen som familie (Hedstrom et al., 2021). I Norge har vi for det meste en forståelse av familie som «kjernefamilien», men i arbeidet med flyktningfamiliene vil det være nødvendig å være åpen for hva «familie» er for den konkrete familien. Dette trenger ikke å være et kulturelt fenomen, men ha bakgrunn i krig og migrasjon. Familiemedlemmer kan være borte eller familien kan ha vært separert i lange perioder og har derfor laget nye konstellasjoner av familie som ikke handler om faktisk biologisk familie (Denov & Shevell, 2019).

Tiltak kan da ha fokus på å styrke familiens emosjonelle tilknytning og konflikthåndtering, men også tiltak som kan redusere migrasjonsstress er nødvendige. Usikkerhet i forhold til kompliserte velferdssystemer samt normer og verdier beskrives som en vesentlig stressfaktor ved bosetting. Det vil derfor være mulig å anta at informasjon om det nye samfunn som er tilpasset den enkelte og den konkrete konteksten vil være en beskyttende faktor. Timshel et al. beskriver også at økt viten og forståelse av ikke-fysisk barneoppdragelse gjør det mindre sannsynlig at foreldrene vil bruke oppdragervold (Timshel et al., 2017). Oppgaven her har også hatt oppmerksomhet på hvordan traumereaksjonene hos både barn og voksne kan påvirke familiedynamikken og i noen tilfeller medvirke til at det utvikler seg vold i familien.

Det trekkes frem at informasjon om hvilke uttrykk PTSD kan gi og hvilke behov personer med PTSD har, kan forebygge konflikter i familien (Timshel et al., 2017). Som beskrevet i begynnelsen av oppgaven kan barn ha ulike og alvorlige traumereaksjoner etter eksponering for krig. Det må antas at også informasjon om disse må være relevante for familien og hjelpe dem med hvordan de kan håndtere barnas uttrykk. Informasjon om samfunnet, særlig med hensyn til verdier og normer innen barneoppdragelse samt samfunnets forventninger til foreldrene og hva de kan forvente av samfunnet, kan også minske en del av migrasjonstresset. Forskning legger vekt på at hjelp må komme på et tidlig tidspunkt etter ankomst til vertslandet da tidlig traumebehandling kan forebygge effektene av traumatisering (Timshel et al., 2017). Barnevernstjenesten er ikke et lavtersket tilbud, men baserer seg på vedtak. Derfor vil familiene i barnevernet nødvendigvis være familier som opplever en rekke utfordringer der har påvirket barna negativt. Det kan vurderes om tiltak burde settes inn tidligere når vi vet at mange flyktningfamilier vil møte utfordringer ved bosetting og at tidlig informasjon og veiledning kan forhindre at alvorligere problemer, som vold i familien, utvikler seg (Timshel et al., 2017)

I Norge har det vært vanlig å bruke en rekke ulike evidensbaserte foreldreveiledningsprogrammer, men der har også vært reist kritikk mot disse. Programmene handler i utgangspunkt om samspillet mellom barn og foreldre som grunnlaget for barnets kognitive utvikling, emosjonsregulering og mestring av hverdagen. Dette perspektivet på omsorg legger vekt på foreldrenes evne til mentalisering, sensitivitet og egen emosjonsregulering. Programmene er ment for å bedre samspillet mellom barn og foreldre ved å ta opp hverdagssituasjoner i grupper sammen med utdannede veiledere. Denne type hjelp har vist seg nyttig for noen grupper av foreldre, men for de med store egne utfordringer eller belastet livssituasjon har programmene vist seg å være til liten hjelp (Kvelling, 2015). Det kan også argumenteres for at programmene er utviklet i en vestlignormativ kontekst som ikke er kultursensitiv eller tar høyde for at mange av de familier i vestlige land som trenger hjelp og støtte befinner seg i en kontekst av «midlertidighet», store tap og bekymringer. I denne konteksten har man forsøkt å utvikle et lignende program som er tar høyde for familienes bakgrunn som flyktninger. Programmet er kalt for SPARE (Strengthening Parenting Among Refugees in Europe) og inkluderer traumerelatert informasjon, samspill og emosjonsregulering, mindfulness og har en kultursensitiv tilnærming. Utprøving av programmet i Norge har vist at deltakerne fant de gruppebaserte samtaler og rollespill nyttig og ga dem mere selvtillit til å møte utfordringer i familien (Sigmarsdóttir et al., 2023). Det er

verd å vurdere om de gruppebaserte tiltakene også kan ha en positiv effekt på ensomhet og oppbygging av identiteten i den nye kontekst.

Konklusjon

Det sentrale i denne oppgaven har vært å belyse og diskutere hvordan barnevernet kan forstå vold i flyktningfamilier sett i et traume- og migrasjonsperspektiv. Traumereaksjoner og migrasjonsstress er løftet inn i en refleksjon over risiko- og beskyttelsesfaktorer for vold i flyktningfamilier. Kunnskap om tilknytning og fysisk avstraffelse er også tatt med for å kunne reflektere grundigere. Refleksjonene viser først og fremst at det er mulig å forstå vold i flyktningfamilier i relasjon til traumer og migrasjonsstress. Det trekkes fram fem risikofaktorer: *traumereaksjoner i familien, tilknytning, familiestruktur, migrasjonsstatus og tilpasning til samfunn og kultur*. Utviklingen av vold kan derved forstås som reaksjon på en familiedynamikk der er sterkt påvirket av opplevelser før migrasjon og stressfaktorer ved bosetting. En sentral konklusjon er her at traumereaksjoner og migrasjonsstress kan forekomme som et selvbekreftende system, der spesielt migrasjonsstress kan forverre traumereaksjonene. I takt med at familiene tilpasser seg en ny virkelighet kan roller i familien endre seg i så høy grad at én eller begge foreldre mister «kontroll» over barna og kan bruke strengere avstraffelse i et forsøk på å få tilbake autoritet. Barna kan ha alvorlige traumereaksjoner og vold kan også ses som et forsøk på å regulere barnas uttrykk. Videre trekkes fram fem beskyttelsesfaktorer: *positive mestringsstrategier, utdanning, sosialt nettverk, autonomi og familieroller*. Her vises at de nye roller i familien også kan være beskyttende i det omfang at de bidrar til at familien får tilbringe mere tid sammen og at de får nye muligheter. Familier med gode strategier for mestring kan være et støttende system i møte med både det nye liv og traumer fra før migrasjonen. Et interessant forhold her er at familiens grad av «autonomi» har innvirkning på hvordan tilpasningen til det nye samfunn oppleves. Dette er alle forhold som kan påvirke familiedynamikken og konfliktnivået.

Det er mulig å bruke disse refleksjonene i en barnevernsfaglig vurdering av en flyktningfamilie. I første omgang viser drøftingen av risiko- og beskyttelsesfaktorene kan være en hjelp til å innhente og vektlegge informasjon om traumer og migrasjon. Det vektlegges også at barna er sårbare for traumereaksjoner og at disse kan ligne på og derfor også misforstås som reaksjoner på omsorgssvikt. Det skal ikke se bort ifra at der kan være

både vold og omsorgssvikt i familien, men et traumeperspektiv bør være en del av vurderingen. På bakgrunn av den barnevernsfaglige vurdering an familiene få tilbud eller vedtak om hjelpetiltak. I det videre arbeidet med familiene kan det være nyttig å ta utgangspunkt i familiens resiliens eller motstandskraft så de kan fungere som et «anker» både i møte med traumereaksjoner og i møte med samfunnet rundt.

Referanseliste

- Almquist, K. & Broberg, A. G. (2003). Young children traumatized by organized violence together with their mothers: The critical effects of damaged internal representations. *Attachment and Human Development*, 5(4), 367-380.
- Backe-Hansen, E. (2004). *God nok omsorg: Riktige beslutninger i barnevernet*. Kommuneforlaget
- Berg, B. & Paulsen, V. (Red.)(2021). *Møter mellom minoriteter og barnevernet*. Universitetsforlaget.
- Blindheim, A. (2012). Ettervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst. *Norges barnevern*, 89(3), 186-195. Universitetsforlaget.
- Borge, A. I. H. (2018). *Resiliens: risiko og sunn utvikling* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V., Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Christiansen, Ø., Kojan, B. H. (Red.) (2016). *Beslutninger I barnevernet*. Universitetsforlaget
- Dettlaff, A. J. & Earner, I. (2012). Children of Immigrants in the Child Welfare System: Characteristics, Risk and Maltreatment. *Families in Society* 93(4).
https://doi.org/10.1606/1044-3894.4240open_in_new
- Dyregrov, A. (2010). *Barn og traumer: en håndbok for foreldre og hjelpere*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Eide, K. & Rugkåsa, M. (2015). Barnevern i et minoritetsperspektiv. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 92(2), 78-79. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2015-02-01>
- Gleeson, C., Frost, R., Sherwood, L., Shevlin, M., Hyland, P., Halpin, R., Murphy, J. & Silove, D. (2020). Post-migration factors and mental health outcomes in asylum-seeking and

refugee populations: a systematic review. *European Journal of Psychotraumatology* 11(1).
<https://doi.org/10.1080/20008198.2020.1793567>

Hedstrom, E., Kovshoff, H., Hadwin, J. A., & Knepper, J. (2021). Exploring parenting narratives in asylum seeking populations in Sweden: Examining the effect of post-migration stress on families through grounded theory. *Journal of Refugee Studies*, 34(3).

Håkonsen, K. M. (2020). *Psykologi og psykiske lidelser* (5. utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Joshi, P. T., O'Donnell, D. A. (2003). Consequences of Child Exposure to War and Terrorism. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6(4).

Kvello, Ø. (2019). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Langsrud, E., Fauske, H. & Lichtwarck. (2019). Den barnevernsskapte virkelighet: Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på det faktiske grunnlaget i barnevernets beslutninger. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(1), 74-89. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-01-05>

LeBrun, A., Hassan, G., Boivin, M., Fraser, S.-L., Dufour, S. & Lavergne, C. (2015). Review of child maltreatment in immigrant and refugee families. *Canadian Journal of Public Health*, 106(7), 45-56. <http://doi.org/10.17269/CJPH.106.4838>

Lien, L., Dybdahl, R., Siem, H., Julardzija, I. & Bakke, H. H. (Red.) (2019). *Asyløkere og flyktninger: Psykisk helse og livsmestring*. Universitetsforlaget

Opaas, M. (2019). Med traumer i bagasjen: I L. Lien, R. Dybdahl, H. Siem, I. Julardzija & H. H. Bakke (Red.), *Asyløkere og flyktninger: psykisk helse og livsmestring* (s. 285 - 292). Universitetsforlaget.

Opaas, M. & Varvin, S. (2015). Relationships of childhood adverse experiences with mental health and quality of life at treatment start for adult refugees traumatized by pre-flight

experiences of war and human rights violations. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 203(9), 684-695. <http://>

Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K. & Marvin, B. (2015). *Trygghetssirkelen: En tilknytningsbasert intervensjon*. Gyldendal Norsk Forlag

Sigmarsdóttir, M., Arnesen, A. & Forgatch M. S. (2023). Strengthening parenting among refugees in Europe (SPARE): Initial feasibility in Iceland and Norway. *Nordic Psychology*, 0(0), 1-24. <https://doi.org/10.1080/19012276.2023.2175231>

Statistisk sentralbyrå. (2022). *Personer med flyktningbakgrunn*. SSB. <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/personer-med-flyktningbakgrunn>

Tetzchner, S.-v. (2020). *Utviklingspsykologi* (2.utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Timshel, I., Montgomery, E. & Dalgaard, N. T. (2017). A systematic review of risk and protective factors associated with family related violence in refugee families. *Child Abuse & Neglect*, 70, 315 – 330. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.06.023>

Varvin, S. & Lien, L. (2019). Vanlige symptomer og lidelser hos flyktninger: I L. Lien, R. Dybdahl, H. Siem, I. Julardzija & H. H. Bakke (Red.), *Asylsøkere og flyktninger: psykisk helse og livsmestring* (s. 285 - 292). Universitetsforlaget.

Winnicott, D.W. (1956). The antisocial tendency. I C. Winnicott, M. Davis & R. Shepherd (Red.). *Deprivation and delinquency*. (2012). Routledge.

